

De sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-1988

door Herwig REYNAERT

Docent aan de Vakgroep Politieke Wetenschappen van de Universiteit Gent

Inleiding

Als men de bestaande literatuur over de sociale achtergrond van de lokale politieke elites bekijkt, valt het op dat het onderzoek, zowel in binnen- en buitenland, tot op heden slechts fragmentair gebeurd is. Ofwel werd de sociale achtergrond van de lokale politieke elite van één of enkele steden behandeld en/of was de bestudeerde periode vrij beperkt.

Ook voor de studie van de sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen wordt men met dezelfde problematiek geconfronteerd. Vanuit deze vaststelling is dit artikel ontstaan. De vraag wie deel uitmaakt van de lokale politieke elite, waaronder wij de lokale verkozenen verstaan, is, zoals o.a. Everaet stelt, niet onbelangrijk. Er mag volgens hem immers worden aangenomen dat de participatie zich, in vergelijking met vroeger, in belangrijke mate heeft gewijzigd. Vroeger, zo stelt hij, was in de kleine, gesloten gemeenschappen vooral het feit dat men een bepaalde naam droeg of tot een bepaalde familie behoorde, essentieel voor het verwerven van een mandaat op lokaal vlak. De toewijzing van de politieke macht gebeurde m.a.w. vooral op basis van de maatschappelijke positie terwijl het, volgens hem, nu meer gaat om een verworven functie op basis van de bekwaamheid van de betrokkenen en van de werkzaamheid die zij in de lokale samenleving aan de dag leggen.¹

In het kader van dit artikel zal ik dan ook op de volgende vraag een antwoord proberen te geven. Aangezien we weten dat niet alle bevolkingsgroepen in de lokale politieke elite in Vlaanderen in de periode 1946-1988 aanwezig zijn, is de vraag in welke mate die lokale politieke elite een weerspiegeling is van de verschillende bevolkingscategorieën en in welke mate er hierin een evolutie heeft plaatsgevonden.

Deze vraag zullen we aan de hand van drie factoren onderzoeken nl. het geslacht van de verkozenen, hun beroep en hun leeftijd op het moment dat ze verkozen werden. We maken hiervoor gebruik van de identificatie van 23465 verkozenen (16741 gemeenteraadsleden, 4973 schepenen en 1751 burgemeesters) in Vlaanderen uit de periode 1946-1988.

I. Onderzoeksgegevens en methodologie

De analyse van de sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen in de periode 1946-1988 is op een aantal onderzoeksgegevens uit mijn doctoraatsthesis "Analyse van de politieke elite op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-

¹ H. EVERAET, Het maatschappelijk profiel van de gemeenteraadsleden. *Nieuw Tijdschrift voor Politiek*, 1991, 2, p.20.

1988" (1996) gebaseerd. Deze studie had als belangrijkste doelstelling de lokale politieke elite in Vlaanderen in de periode 1946-1988 aan de hand van de variabelen geslacht, beroep, leeftijd, partij, functie, provincie, grootte van de gemeente of stad en verkiezingsjaar te beschrijven en aan te tonen dat er ook op lokaal vlak in Vlaanderen in de bestudeerde periode een lokale politieke elite aanwezig is. Bovendien gingen we na in welke mate de lokale verkozenen evolueerden.

Tot onze spijt stelden we vast dat we op basis van het bestaande archiefmateriaal geen meer uitgebreide analyse konden maken. In de diverse archiefdossiers van de verschillende Vlaamse provincies vonden we meestal de kandidatenlijsten terug en de samenstelling van de gemeenteraad na de installatievergadering. Met behulp van deze twee bronnen konden we van de lokale verkozenen het geslacht, het beroep, de leeftijd, de partij en de functie verkrijgen. In sommige gevallen hebben we echter contact moeten zoeken met de gemeenten of steden zelf om deze gegevens te kunnen bemachtigen. In die context kan er trouwens op gewezen worden dat, ondanks het feit dat we over de naoorlogse periode werkten, het al een heel moeilijke opdracht was om deze meest eenvoudige gegevens te verzamelen. Van een aantal personen zijn we er niet in geslaagd om alle gegevens terug te vinden.

Als begindatum van ons onderzoek kozen we het jaar van de eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezingen nl. 1946. Uit de analyse van de voorlopige resultaten van P. Gunst blijkt immers dat er voorzichtig gesteld kan worden dat de oorlog zowel structureel als op het vlak van de personeelsbezetting een breuk in de lokale bestuurlijke traditie teweegbracht.² 1988 is het jaar van de laatste gemeenteraadsverkiezingen die we onderzochten. Toen we onze databank afsloten, moesten de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 immers nog plaatsvinden.

Het feit dat we enkel de verkozenen in onze onderzoeksgroep hebben opgenomen, betekent evenwel niet dat we het belang van de studie van de niet-verkozenen onderschatten. In die context refereer ik naar mijn beperkt onderzoek in het kader van het Internationaal geschiedeniscolloquium in Spa (september 1992) waaruit blijkt dat de trends die we vaststellen in de lokale politieke elite in Vlaanderen al beginnen op het niveau van de niet-verkozenen.³ De reden echter waarom ik hierop niet ben ingegaan, is de haalbaarheid van een dergelijke studie voor één onderzoeker. Niettemin is het, zeker met de vaststellingen uit de al aangehaalde studie voor ogen, noodzakelijk om hierover in de toekomst verder onderzoek te verrichten.

Eén van de belangrijkste problemen waarmee we worden geconfronteerd wanneer we de sociale achtergrond van de lokale verkozenen bestuderen, is de indeling van de lokale politieke elite in beroepscategorieën. De indeling, waarvoor we volledig afhankelijk waren van de door de overheid verstrekte gegevens, berust in eerste instantie op een beroepenlijst die door het N.I.S., naar aanleiding van de Volkstellingen van 1970 en 1981, werd samengesteld en in totaal negen

2 P. GUNST, e.a., Burgemeesters en raadsleden 1938-1947. Verandering en continuïteit van het politiek personeel. *Les Elections Communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970). De gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek (1890-1970)*. Crédit Communal/Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, nr.87, 1994, p.427.

3 H. REYNAERT, Politieke elites op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-1982. *Les Elections Communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970). De gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek (1890-1970)*. Crédit Communal/Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, nr.87, 1994, pp.429-463.

hoofdcategorieën omvat. ⁴ Het valt evenwel te betreuren dat op regionaal vlak het N.I.S. deze indeling niet gebruikte naar aanleiding van de Volkstellingen van 1947 en 1961 waardoor voor deze periode een goede vergelijkingsbasis voor onze resultaten wegvalt. In die context wil ik er nog op wijzen dat ook het N.I.S. zich bewust was van het feit dat naarmate de regionaliseringstendens toenam het Statistisch Jaarboek voor het Rijk onvoldoende voldeed aan de behoefte aan regionale gegevens. Het is dan ook als antwoord hierop dat het N.I.S. met het Regionaal Statistisch Jaarboek is gestart. Een bijkomend probleem is bovendien dat wanneer men het heeft over Brabant dit zowel Vlaams-Brabant als Waals-Brabant inhoudt.

De lijst van het N.I.S. werd door Everaet, in het kader van zijn studie over de participatie van de landbouwers aan het gemeentebestuur gedeeltelijk overgenomen en deels aangepast. In zijn onderzoek werd er van tien categorieën gebruik gemaakt nl. vrije beroepen, onderwijzend personeel, bedrijfsleiders, bedienden, handelaars, landbouwers, arbeiders, gepensioneerden, zonder beroep, ander en onbekend. ⁵ Met uitzondering van het feit dat wij de categorieën handelaars en bedrijfsleiders tot de categorie zelfstandigen en werkgevers herleidde, namen wij deze indeling over. Wij voegden er evenwel nog de volgende categorieën aan toe nl. huisvrouwen, renteniers/eigenaars en studenten. Volgende categorieën werden uiteindelijk aangewend: arbeiders, bedienden, zelfstandigen en werkgevers, landbouwers, intellectuele en vrije beroepen (advocaten, dokters, notarissen, dierenartsen, kinesitherapeuten, apothekers, architecten,...), gepensioneerden, renteniers en eigenaars, onderwijzend personeel, huisvrouwen en -mannen, studenten, werklozen en andere. ⁶ We zijn er ons echter van bewust dat deze indeling voor kritiek vatbaar is. In de eerste plaats kunnen we niet voor alle categorieën van beroepscategorieën spreken. Dit geldt in de eerste plaats voor de gepensioneerden, de renteniers/eigenaars en de studenten die in wezen leeftijdscategorieën zijn. Ten tweede worden de huisvrouwen traditioneel tot de niet-actieve bevolking gerekend. Ten derde vormen ook de werklozen geen beroepscategorie. Een tweede kritiek op onze indeling volgens beroepscategorieën hangt nauw samen met de aard van ons onderzoek. Het is immers duidelijk dat de verschillende beroepscategorieën in de loop van de door ons onderzochte periode gedeeltelijk inhoudelijk veranderd zijn. We zijn ons echter terdege bewust van deze problematiek maar gezien de beschikbare informatie konden we niet anders dan hiervan een zekere "abstractie" maken. Tenslotte was het onmogelijk om sommige mandatarissen met zekerheid in een bepaalde beroepscategorie te plaatsen. Wij zijn evenwel van oordeel dat hierdoor de bekomen resultaten ze-

⁴ 1. personen die een wetenschappelijk of vrij beroep uitoefenen, e.d.. 2. bedrijfsleiders, eigenaars, uitbaters, directeurs en hoger administratief kaderpersoneel. 3. kantoorbedienden. 4. handelaars, personeel in handel en verkopers, e.d.. 5. landbouwers, vissers, houthakkers., e.d.. 6. mijnwerkers en groeve-arbeiders, e.d.. 7. beroepen in transport-, communicatiebedrijven. 8/9 ambachtslieden, bouwvak- en fabrieksarbeiders en handlangers. 10 beroepen in dienstverlenende, sport- en ontspanningsbedrijven.

⁵ H. EVERAET, *De participatie van de landbouwers aan het gemeentebestuur*. Bruxelles, Ministère de l'agriculture, Institut économique agricole, Brussel, Ministerie van Landbouw, Landbouweconomisch Instituut, 1991, pp.6-7.

⁶ In de tabellen werden voor de diverse beroepscategorieën steeds dezelfde afkortingen gebruikt. Volgende afkortingen werden aangewend: Arb. (Arbeiders), Bed. (Bedienden), Z/W (Zelfstandigen en Werkgevers), Landb. (Landbouwers), I/V (Intellectuele en Vrije beroepen), Gep. (Gepensioneerden), Rent. (Renteniers), Huisvr. (Huisvrouwen), Stud. (Studenten), Werkl. (Werklozen), O.P. (Onderwijzend Personeel) en Andere.

ker niet fundamenteel werden vervalst. Het belangrijkste probleem waarmee we evenwel met betrekking tot de verdeling volgens beroeps categorieën geconfronteerd werden, is het feit dat, op basis van de al aangehaalde categorisering van het N.I.S., een vergelijking tussen de lokale politieke elite in Vlaanderen en de totale Vlaamse bevolking volgens beroeps categorieën slechts voor een beperkte periode mogelijk is. De reden hiervoor is dat het Nationaal Instituut voor de Statistiek de indeling, zoals al aangegeven, slechts vanaf de volkstelling van 1970 heeft aangewend. Bij mijn bezoek aan het N.I.S. in Brussel werd dit trouwens bevestigd. Dit betekent evenwel dat we voor de periode tot 1970 op basis van deze categorieën geen vergelijking konden maken. Daartegenover staat dat we, op grond van deze indeling, wel een overzicht kunnen geven van de werkende beroepsbevolking in Vlaanderen naar beroepsgroepen in 1970 en 1981. Niettemin kunnen onze resultaten ook met deze cijfers niet volledig vergeleken worden aangezien onze indeling volgens beroeps categorieën, in vergelijking met het N.I.S., gedeeltelijk anders opgevat is. Anderzijds konden we wel de belangrijkste trends in de evolutie van de werkende beroepsbevolking in Vlaanderen vaststellen.

II. De geringe vrouwelijke aanwezigheid op lokaal vlak

In de periode 1946-1988 bestaat de Vlaamse bevolking, die o.a. door de lokale politieke overheid wordt vertegenwoordigd, voor de helft uit vrouwen. Het is dan ook logisch dat de vrouwen op lokaal politiek vlak in Vlaanderen hun plaats hebben.

De vrouwen hebben stemrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen sinds 1920. De wet van 15 april 1920 bepaalde dat "alle" vrouwen die de leeftijd van 21 jaar hadden bereikt en al zes maanden in hun gemeente woonden, het recht verkregen om naar de stembus voor de gemeenteraad te trekken.⁷ De gemeenteraadsverkiezingen van 24 april 1921 waren dan ook de eerste die met vrouwelijke participatie plaatsvonden. Anderzijds verkregen de vrouwen door de wet van 27 augustus 1921 het recht om de functies van burgemeester, schepen, gemeentesecretaris en ontvanger uit te oefenen.⁸ De opvatting bestond immers dat vrouwen, via de lokale politiek, een leerschool⁹ moesten doorlopen die hen voldoende zou voorbereiden op het participeren aan de nationale politiek. Wat aanvankelijk als een leerschool werd beschouwd, werd later tot een restrictie getransformeerd nl. als vrouwen toch aan politiek willen doen, dan is de gemeente het meest geschikte terrein. Anderen waren zelfs van oordeel dat vrouwen beter geschikt waren dan mannen om aan lokale politiek te doen. De vrouwen zouden immers een groter inzicht hebben in de noden en de problemen op lokaal vlak omdat ze, in

7 D. KEYMOLEN, G. CASTERMANS, M. SMET, *De geschiedenis geweld aangedaan. De strijd voor het Vrouwenstemrecht 1886-1948*. Brussel, 1981, p.57.

8 D. KEYMOLEN, G. CASTERMANS, M. SMET, *op.cit.*, p.60.

9 "De gemeente als politieke leerschool en oefenterrein was dan ook een van de vaak gehoorde argumenten. Kinderopvang, onderwijs, huisvesting, hygiëne, armenzorg, prostitutie, anti-alcoholisme: het waren immers alle thema's die in de gemeenteraden behandeld werden en die in de belangstellingssfeer van de vrouwen en in het directe verlengde van haar huishoudelijke taken lagen." (E. WITTE, Tussen experiment en correctief. De Belgische gemeentelijke kieswetgeving in relatie tot het nationale kiesstelsel. In: *Les Elections Communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970)*. De Gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek. In: Crédit Communal/Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, nr.87, 1994, p.63).

tegenstelling tot de mannen, meer "leven" in de gemeente. Steunend op deze bemerkingen zou men een vrij grote feminisering van de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepenen kunnen verwachten.¹⁰ Zoals verder zal blijken, is dit zeker niet het geval. Tot op heden zijn de gevolgen van het verouderd rollenpatroon dat de politieke rol in het gezin relatief meer toewijst aan de mannen dan aan de vrouwen nog steeds niet uitgewist.¹¹

Uit ons onderzoek blijkt dat de Vlaamse vrouwen gedurende de hele periode 1946-1988 op lokaal vlak nauwelijks aanwezig waren. Niettemin is er toch een evolutie waarneembaar die evenwel heel traag verloopt. In de periode 1946-1964 schommelt het procentueel aantal vrouwen in de lokale politieke elite in Vlaanderen tussen 2,6% (1946) en 3,1% (1964). Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 is er een kentering in positieve zin waarneembaar. In 1970 bestaat de lokale politieke elite in Vlaanderen uit 7,2% vrouwen. Van dan af zet de positieve trend zich verder (1976: 11,9%; 1982: 12,9%). Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 behoorden echter nog steeds maar 15,3% vrouwen tot de lokale politieke elite.¹²

Aangezien we van oordeel zijn dat de vrouwelijke participatie o.a. varieert volgens de grootte van de gemeente of stad, de leeftijdscategorieën en de functie (gemeenteraadslid, schepenen, burgemeester) die men bestudeert, hebben we deze bijdrage in deze richtingen uitgewerkt.

In de eerste plaats stellen we vast dat in de verschillende verkiezingsjaren er een positief verband is tussen het aantal vrouwelijke verkozenen en de grootte van de gemeente of stad. Globaal genomen stijgt het percentage vrouwelijke verkozenen naarmate de gemeente of stad groter wordt.¹³

Ten tweede kunnen we besluiten dat wanneer we de vrouwelijke verkozenen volgens leeftijd bekijken de vrouwelijke aanwezigheid verschilt naargelang van de leeftijd.¹⁴ In de periode 1946-1964 ligt het percentage vrouwelijke verkozenen in de diverse leeftijdscategorieën voortdurend tussen 0,6% en 4,9% m.a.w. in heel deze periode is de vrouwelijke aanwezigheid in alle leeftijdscategorieën verwaarloosbaar. Vanaf 1970 is er sprake van een kentering in positieve zin. In de opeenvolgende verkiezingsjaren is er in quasi alle leeftijdscategorieën een voortdurende toename van de vrouwelijke aanwezigheid.

Vanaf 1970 stellen we echter duidelijk vast dat de vrouwelijke aanwezigheid het grootst is in de jongste leeftijdscategorieën. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de vrouwen in de jongste leeftijdscategorieën nog niet in de socio-politiek geïsoleerde positie van huisvrouw-moeder gedrongen zijn. Dit betekent echter niet dat deze categorieën het meest aanwezig zijn bij de vrouwelijke lokale verkozenen. Er blijkt immers duidelijk dat dit de 45-49-jarigen zijn.

10 B. DE MULDER, H. OLLIVIER, M. VERBEKE, *Wat zoudt ge zonder 't vrouwvolk zijn? Een analyse van de positie van de vrouwen in de gemeentepolitiek*. Antwerpen, 1988, p.39.

11 J. ACKAERT, *De Gemeenteraadsverkiezingen*. Leuven, 1994, p.84.

12 Het verband tussen geslacht en verkiezingsjaar is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2=831,8$; Degrees of Freedom (DF)=7.

13 Het verband tussen geslacht en grootte van de gemeente of stad is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2=819,5$; DF=23.

14 Het verband tussen geslacht en leeftijd is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2=214,9$; DF=68.

De belangrijkste vaststelling is evenwel dat in alle verkiezingsjaren de vrouwen niet alleen minder aanwezig zijn in de lokale politieke elite maar dat naar mate men hoger komt op de lokale politieke hiërarchie ze steeds meer afwezig zijn.¹⁵

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1994 is het aantal vrouwelijke verkozenen op de diverse lokale machtsechelons (gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters) toegenomen. Volgens Ackaert¹⁶ ligt de verklaring hiervoor bij de wet van 24 mei 1994¹⁷. Niettemin stelt hij eveneens dat die wettelijke ingreep op zich onvoldoende is om de achterstand van de vrouwen in de lokale politieke elite weg te werken. Het is m.a.w. duidelijk dat er andere factoren zijn waardoor de vrouwelijke achterstand nog steeds niet is weggewerkt.

III. De lokale politieke elite en de verschillende beroeps-categorieën

Wie maakt deel uit van de lokale politieke elite in Vlaanderen in de periode 1946-1988?¹⁸ In de eerste plaats konden we al vaststellen dat de vrouwen duidelijk minder aanwezig waren. De vragen die we hier o.a. proberen te beantwoorden, zijn de volgende: tot welke beroeps categorie behoren respectievelijk de gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters. Bestaat er bovendien een bevoorrechte relatie tussen sommige beroepen en de uitoefening van een politiek mandaat op lokaal vlak? De bestaande literatuur laat er geen twijfel over bestaan dat er sprake is van een disproportionele recrutering van politieke elites

¹⁵ Het verband tussen geslacht en functie is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 177,01$; $DF = 2$.

¹⁶ J. ACKAERT, De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. Analyse van de resultaten. *Res Publica*, 1995, nrs. 3/4, pp. 385-386.

¹⁷ De wet van 24 mei 1994 heeft als belangrijkste doelstelling het streven naar een evenwichtige aanwezigheid van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen. Door deze wet wordt voorzien in een regeling die ertoe strekt de aanwezigheid van vrouwen op de kandidatenlijsten te bevorderen (maximaal tweederde kandidaten van eenzelfde geslacht: de zgn. 1/3-2/3de regel). Als aanloop tot het in de praktijk brengen van deze regeling mochten bij de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen van oktober 1994 hoogstens drievierde van de kandidaten van hetzelfde geslacht zijn. De regels inzake de evenwichtige samenstelling zullen volledig hun toepassing vinden vanaf 1999 voor alle rechtstreekse verkiezingen.

¹⁸ Rush merkt op dat de vraag "who is selected for particular positions in society" gewoonlijk wordt beantwoord door "examining the socio-economic backgrounds of those who hold or secure positions regarded as designating membership of the elite (...)" (M. RUSH, *Politics and Society. An Introduction to Political Sociology*. Hertfordshire, 1992, p.65).

uit de hogere sociaal-economische strata.¹⁹ Bovendien heeft het onderzoek van diverse vormen van politieke participatie aangetoond dat naarmate de politieke participatie meer eisen stelt op het vlak van tijd en energie die de participant eraan moet besteden, dat het dan des te waarschijnlijker wordt dat in deze vorm van politieke participatie disproportioneel meer mensen met een hogere sociaal-economische status zullen voorkomen. Samengevat komt het hierop neer: "The more intensive the form of participation, the greater the tendency of participants to overrepresent high-status members of the population."²⁰

In het werk "De gemeenteraadsverkiezingen" van Ackaert wordt het uitgeoefende beroep gebruikt als een indicator van de professionalisering van het lokale mandaat. Hij stelt dat naarmate het aandeel beroepen waarvoor een hoge scholing vereist is stijgt, de professionalisering toeneemt.²¹

Wanneer we in ons onderzoek de verschillende beroepscategorieën per verkiezingsjaar analyseren, zien we duidelijke verschuivingen optreden.

De categorie "arbeiders" heeft in de loop van de periode 1946-1988 steeds meer aan belang ingeboet. Vooral bij de verkiezingen van 1976 is er sprake van een gevoelige daling. In de categorie "bedienden" zien we een heel andere evolutie. Het aandeel van de bedienden in de lokale politieke elite neemt vanaf 1946 voortdurend toe en bereikt zijn hoogtepunt naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen van 1976. Van dan af neemt hun aandeel lichtjes af. De categorie zelfstandigen/werkgevers ziet, net zoals de categorie landbouwers, vanaf 1946 haar aandeel voortdurend dalen. Terwijl het aandeel van de laatstgenoemde categorieën voortdurend afneemt, zien we dat de categorieën "intellectuele en vrije beroepen" en "onderwijzend personeel", die aanvankelijk quasi niet aanwezig waren, juist aan belang toenemen. Verder merken we dat het aandeel van de categorie "gepensioneerden" aanvankelijk stijgt en dit tot en met de gemeenteraadsverkiezingen van 1964. Nadien neemt haar aandeel af (1970 en 1976) om vanaf 1982 weer geleidelijk te stijgen. De categorie "renteniers" is momenteel quasi volledig van het politieke toneel verdwenen terwijl vóór 1970 1 à 2% van de lokale politieke elite uit de categorie renteniers afkomstig was. Tot en met de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 bestond de lokale politieke elite uit ongeveer 2%

19 Volgende citaten geven hiervan een goede weergave: "No matter how class is measured, studies consistently show that higher-class persons are more likely to participate in politics than lower-class persons." (L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics?* Second Edition. Boston, 1977, p.92) "(...), several studies show that professional persons are the most likely to get involved in politics" (L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *op.cit.*, p.104) "Businessmen, compared to the rest of the population, tend to be quite active in politics, (...)" (L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *op.cit.*, p.105) "Most studies show laboring persons disinclined, on the whole, to become involved actively in politics." (L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *op.cit.*, p.105) "(...) since it is a common finding that, regardless of how they are defined or constituted, elites are unrepresentative in socio-economic terms of the populations from which they are drawn. With few exceptions they tend to be drawn from the upper echelons of society in terms of education, occupation, income and socio-economic status" (M. RUSH, *op.cit.*, pp.65-66) "(...) dat er blijkens diverse onderzoeken in Nederland en elders sprake is van een disproportionele rekrutering van politieke elites uit hogere sociaal-economische strata met meer dan gemiddelde opleidingsniveaus." (P. DEKKER, P. ESTER, *Cognitieve responsiviteit van de politieke elite in Nederland. Acta Politica*, 1988, nr. 4, p.405).

20 J.M. BERRY, K.E. PORTNEY, K. THOMSON, K., *The Rebirth of Urban Democracy*. Washington, 1993, p.81.

21 J. ACKAERT, *op.cit.*, p.85.

TABEL I

De evolutie van de lokale politieke elite in Vlaanderen volgens beroeps categorieën 1946-1988 (%)²²

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988
Arb.	16,6	16,6	17,2	15,3	13,7	9,0	8,2	7,6
Bed.	15,2	18,6	21,8	26,2	31,4	36,0	34,6	33,1
Z/W	21,2	19,5	18,1	16,5	16,1	14,1	12,8	10,3
Landb.	31,1	26,9	22,6	17,8	11,7	6,8	5,7	4,7
I/V	6,0	6,7	7,0	8,4	9,9	12,8	14,0	16,0
Gep.	4,9	6,5	8,0	9,2	6,0	4,2	5,2	6,8
Rent.	1,9	2,1	1,6	1,1	0,4	0,1	0	0,1
Huisvr.	1,8	1,7	2,0	1,7	4,0	6,5	6,0	4,7
Stud.	0	0	0	0	1,1	0,2	0,3	0,7
Werkl.	0	0	0	0	0	0	0	0,2
O.P.	0,7	0,7	1,1	2,7	5,0	9,1	11,8	13,2
Andere	0,5	0,8	0,7	1,0	0,7	1,1	1,4	2,6

huisvrouwen/huismannen. Vanaf 1970 neemt het aandeel van deze categorie toe terwijl vanaf de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 haar aandeel opnieuw vermindert. Vervolgens moet er op gewezen worden dat de categorie studenten voor 1970 niet aanwezig was op het lokale politieke toneel. In 1970 komt er hierin verandering. Het lijkt er evenwel op dat die categorie vooral in 1970 aangemoedigd werd want nadien is de studentenbevolking opnieuw quasi afwezig.

Uit onze gegevens blijkt dus duidelijk dat het aandeel van de categorieën "intellectuele en vrije beroepen" en "onderwijzend personeel" voortdurend is toegenomen. Daartegenover staat dat het aandeel van de categorieën "arbeiders", "zelfstandigen/werkgevers", "landbouwers" en "renteniers" voortdurend is afgenomen. Bovendien blijkt dat de fusiebeweging van 1976 deze evolutie heeft versneld. De overige categorieën kenden een iets wisselender verloop.

Om deze verhoudingen en evoluties te verklaren, zal er o.a. een beroep worden gedaan op de dubbele hypothese die in het werk van Ackaert wordt aangehaald.²³ Ackaert stelt: "De complexiteit van het lokaal bestuur en beleid groeit. Dit betekent dat er meer nood is aan politici die een zekere opleiding genoten hebben. Dat is een belangrijk element, maar het zegt niet alles. Immers, in die hypothese zou ook het aandeel bedrijfsleiders in de gemeenteraad moeten groeien, maar we zien dat dit niet het geval is. Een tweede belangrijk element is het aspect tijd. Gemeenteraadsleden dienen niet enkel de zittingen van de gemeenteraad bij te wonen, maar ook de gemeentelijke instellingen te bezoeken, de dossiers

²² Het verband tussen beroep en verkiezingsjaar is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 4080,8$; $DF = 77$.

²³ Opmerking: Ackaert heeft het enkel over de gemeenteraadsleden (1976-1988) en burgemeesters (1970-1988). In onze studie worden niet alleen de gemeenteraadsleden en burgemeesters behandeld maar eveneens de schepenen. Bovendien strekt de door ons onderzochte periode zich uit over de verkiezingsjaren 1946 tot en met 1988.

door te nemen en contacten te onderhouden met hun kiezers. Dat kost tijd. Daarom winnen die categorieën aan belang die ofwel over de nodige vrije tijd beschikken (gepensioneerden) of wiens arbeidsschema voldoende ruimte biedt om hun agenda gedeeltelijk zelf te bepalen (vrije beroepen en onderwijzend personeel).²⁴ Tot slot mag niet uit het oog worden verloren dat door de vergrijzing van de samenleving en dus het groeiend belang van de bejaarden in het kiezerskorps, partijen meer en meer gepensioneerden als kandidaat-gemeenteraadslid naar voren (zullen) schuiven bij de gemeenteraadsverkiezingen.²⁵ Wanneer we onze resultaten globaal bekijken, zien we dat ze in de richting gaan van wat Ackaert beschrijft. In het vervolg van deze bijdrage zullen we onze cijfergegevens verder analyseren. We zullen voor de verschillende beroepscategorieën o.a. nagaan in welke mate ze behoren tot de gemeenteraadsleden, schepenen of burgemeesters.

Op het vlak van de aanwezigheid van de verschillende beroepscategorieën zijn er belangrijke verschillen waarneembaar naargelang de grootte van de gemeente.²⁶ Een aantal uitzonderingen buiten beschouwing gelaten, blijkt in de opeenvolgende verkiezingsjaren dat naarmate de grootte van de gemeenten/steden toeneemt het aandeel van de arbeiders, landbouwers en renteniers in de lokale politieke elite daalt terwijl het aandeel van de intellectuele en vrije beroepen, onderwijzend personeel en andere stijgt. In die context is het dan ook belangrijk om nog eens terug te komen op de dubbele hypothese van Ackaert. Uit ons onderzoek blijkt immers dat voor ieder verkiezingsjaar geldt dat naarmate de complexiteit van het lokaal bestuur en beleid groeit m.a.w. wanneer de grootte van de gemeenten/steden toeneemt er meer nood is aan politici die een zekere opleiding hebben genoten. Er is m.a.w. in de verschillende verkiezingsjaren een duidelijke samenhang tussen de grootte van de gemeenten/steden en de professionele samenstelling van de lokale politieke elite. We stellen immers voor de gemeenteraadsverkiezingen vanaf 1946 o.m. vast dat de lokale politieke elite meer intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel telt naarmate de grootte van de gemeenten/steden toeneemt.

De lokale politieke elite van de kleinste gemeenten (7 tot en met 15 raadsleden) wordt gekenmerkt door een gevoelige daling van het aandeel van de landbouwers en de zelfstandigen en werkgevers. De dalende trend van het aandeel arbeiders in de lokale politieke elite die we vaststelden, wordt zeker voor wat de periode 1946-1982 betreft niet bevestigd. Niettemin is er een gevoelige daling in 1988. Daartegenover staat dat ook in de kleinste gemeenten in de loop van de periode 1946-1988 het aandeel van de intellectuele en vrije beroepen en het onderwijzend personeel drastisch is gestegen. Terwijl in 1946 slechts 4,7% van de

24 Op nationaal vlak werd ook al vastgesteld dat die bevolkingscategorieën aan belang winnen die ofwel over de nodige vrije tijd beschikken of wiens arbeidsschema voldoende ruimte biedt om hun agenda gedeeltelijk zelf te bepalen. "(...) parliamentary careers are facilitated by jobs which combine flexibility over time, generous vacations, allowance for interrupted career-paths, professional independence, financial security, public networks, social status, policy experience and technical skills useful in political life. (...) The brokerage explanation helps illuminate not just the class disparity, but also why women (...) are under-represented in Parliament." (P. NORRIS, J. LOVENDUSKI, *If Only More Candidates Came Forward: Supply-Side Explanations of Candidate Selection in Britain*. *British Journal of Political Science*, 1993, 23, pp.385-386).

25 J. ACKAERT, *op.cit.*, pp.86-87.

26 Het verband tussen beroep en grootte van de gemeente/stad is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 7780,1$; $DF = 253$.

lokale politieke elite uit die categorieën afkomstig was, is dit in 1988 al tot 25,8% opgelopen. Deze resultaten tonen duidelijk aan dat de verschuivingen in de professionele samenstelling van de lokale politieke elite zeker niet alleen aan de schaalvergroting kunnen worden toegeschreven. In de gemeenten/steden met 17 tot en met 21 raadsleden zijn de algemene trends minder duidelijk te onderkennen. Opvallend is evenwel ook hier het dalend aandeel zelfstandigen en werkgevers en het stijgend aandeel onderwijzend personeel in de lokale politieke elite. In de gemeenten/steden met 23 en 25 raadsleden stellen we in de lokale politieke elite een sterke daling vast van het aandeel arbeiders en een gevoelige stijging van het onderwijzend personeel. Ook het verminderde belang van de zelfstandigen en werkgevers is opvallend. Voor de evolutie van de verkozenen van de gemeenten met 27 tot en met 35 raadsleden is het gestegen aandeel van het onderwijzend personeel het meest opmerkelijk. Ook de verschuivingen in de categorie bedienden moeten worden aangestipt. In 1946 bestond de lokale politieke elite van de gemeenten met 27 tot en met 35 raadsleden uit 31,3% bedienden. Tot en met 1970 (55,2%) steeg het belang van de categorie bedienden om van dan af opnieuw te dalen. Niettemin bestaat in 1988 de lokale politieke elite van deze categorie gemeenten, net zoals de lokale politieke elite van de overige categorieën gemeenten, nog steeds uit ongeveer één derde bedienden. Tenslotte wordt de lokale politieke elite van de grootste gemeenten/steden voortdurend gekenmerkt door een heel geringe aanwezigheid van arbeiders en landbouwers. Opmerkelijk is eveneens het gedaalde aandeel van de categorie zelfstandigen en werkgevers en het gestegen aandeel van onderwijzend personeel.

Uit al deze resultaten moeten we dan ook besluiten dat er binnen dezelfde categorieën gemeenten/steden zich belangrijke verschuivingen hebben voorgedaan die niet aan de schaalvergroting en m.a.w. aan de fusies kunnen worden toegeschreven.²⁷

In deze bijdrage gaan we, zoals al vermeld, uiteraard in op de vraag of er een bevoorrechte relatie bestaat tussen sommige beroepen en de uitoefening van een mandaat als gemeenteraadslid, schep en burgemeester.²⁸ Uit tabel II blijkt dat in de diverse verkiezingsjaren, een aantal uitzonderingen buiten beschouwing gelaten, het aandeel van de beroeps categorieën arbeiders, bedienden, huisvrouwen, studenten en werklozen afneemt naarmate we op een hoger lokaal machts-echelon komen terwijl het aandeel van de beroeps categorieën zelfstandigen/werkgevers, intellectuele en vrije beroepen, gepensioneerden, renteniers en andere toeneemt. Voor de beroeps categorieën landbouwers en onderwijzend personeel stijgt hun aandeel tot op het niveau van de schepenen om opnieuw te dalen op het vlak van de burgemeesters. M.a.w. er is een duidelijk verband tussen de beroeps categorieën en de uitoefening van een mandaat als gemeenteraadslid, schep en burgemeester.

27 In de diverse categorieën gemeenten/steden is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant ($p < 0,001$) op basis van een χ^2 -test (kleinste gemeenten/steden ($\chi^2=1122,3$; $DF=77$), de gemeenten/steden met 17 tot en met 21 raadsleden ($\chi^2=230,2$; $DF=77$), de gemeenten/steden met 23 tot en met 25 raadsleden ($\chi^2=164,1$; $DF=70$), de gemeenten/steden met 27 tot en met 35 raadsleden ($\chi^2=158,7$; $DF=77$) en de gemeenten/steden met 37 tot en met 55 raadsleden ($\chi^2=164,0$; $DF=70$)).

28 Zowel bij de gemeenteraadsliden ($\chi^2=2889,6$; $DF=77$), schepenen ($\chi^2=976,7$; $DF=70$) en burgemeesters ($\chi^2=405,2$; $DF=63$) is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test.

TABEL II

De evolutie van de gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters in Vlaanderen volgens beroeps categorieën 1946-1988 (%)

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988
Arb.	20,6	20,6	21,0	17,9	15,8	10,2	9,1	8,5
	10,9	9,9	11,1	12,1	10,8	6,4	6,9	6,3
	0,3	2,0	2,0	2,7	2,1	1,9	0	0
Bed.	16,3	19,6	23,7	28,2	31,6	35,8	35,6	34,9
	15,1	18,8	20,1	23,9	33,8	36,8	32,8	28,6
	7,9	10,2	11,6	15,8	23,4	35,5	27,0	24,0
Z/W	19,0	17,4	15,9	14,0	14,4	13,2	12,3	9,7
	22,9	22,2	20,9	20,2	18,6	17,8	13,8	12,7
	33,1	29,0	28,1	27,1	25,5	11,2	16,0	8,0
Landb.	30,7	24,9	21,2	17,2	11,5	6,9	5,1	4,6
	34,7	33,4	25,8	20,4	12,8	7,2	8,1	5,7
	26,5	27,4	25,7	16,8	10,5	3,7	3,0	1,0
I/V	4,6	5,9	5,9	7,4	8,9	12,2	13,3	15,5
	6,7	5,8	6,2	7,4	9,8	13,2	15,3	17,1
	14,2	14,9	16,8	18,5	19,7	20,6	20,0	20,0
Gep.	4,3	6,4	7,4	8,7	5,9	4,2	5,0	6,5
	5,1	6,4	9,9	10,2	5,4	3,9	5,1	6,1
	9,3	7,6	7,6	11,0	8,4	6,5	10,0	14,0
Rent.	1,1	1,6	1,1	0,8	0,2	0	0	0,1
	2,8	1,8	2,1	1,2	0,3	0,2	0	0
	6,0	6,6	4,6	4,1	2,9	0,9	1,0	0
Huisvr.	2,4	2,3	2,5	2,2	4,8	7,2	6,6	5,0
	0,4	0,4	1,5	0,9	2,4	4,8	4,9	4,5
	0	0	0	0	0,8	1,9	1,0	2,0
Stud.	0	0	0	0	1,4	0,3	0,3	1,0
	0	0	0	0	0,4	0	0,2	0
	0	0	0	0	0	0	0	0
Werkl.	0	0	0	0	0	0	0	0,3
	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0
O.P.	0,6	0,7	1,0	2,9	4,9	9,2	11,7	12,2
	0,9	0,9	1,3	2,8	5,7	8,6	12,0	16,1
	0,3	0,3	1,0	1,0	3,8	9,3	12,0	15,0
Andere	0,3	0,7	0,4	0,8	0,7	0,7	1,0	1,7
	0,3	0,6	1,2	1,0	0,1	1,1	1,0	2,9
	2,3	2,0	2,6	3,1	2,9	8,4	10,0	16,0

IV. De lokale politieke elite volgens leeftijd

In veel studies werd aangetoond dat de politieke participatie voortdurend stijgt naarmate de leeftijd toeneemt, haar hoogtepunt bereikt bij de personen van middelbare leeftijd en van dan af vermindert naarmate men ouder wordt.²⁹ Met betrekking tot de lokale verkozenen in Vlaanderen kwamen we tot de volgende conclusies.

In de eerste plaats stellen we vast dat, met uitzondering van de gemeenteraadsverkiezingen van 1964, de gemiddelde leeftijd van de verkozenen in de diverse categorieën gemeenten/steden niet ver uit elkaar ligt. De verschillen situeren zich gemiddeld tussen ongeveer één en twee en een half jaar. Ten tweede stellen we vast dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke lokale politieke elite in ieder verkiezingsjaar lager ligt dan de gemiddelde leeftijd van de mannelijke lokale politieke elite. Ten derde valt onmiddellijk het verkiezingsjaar 1970 op. In dat jaar is er duidelijk sprake van een drastische verjonging van de lokale politieke elite.³⁰ De verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18 jaar en van de verkiezingsleeftijd van 25 naar 21 jaar lagen vanzelfsprekend mede aan de basis van deze daling. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is 1970 het meest opmerkelijke verkiezingsjaar. Bij de vrouwen is de verlaging van de gemiddelde leeftijd in 1970 (ongeveer -7 jaar) evenwel nog opmerkelijker dan bij de mannen (ongeveer -3 jaar). Om de daling van de gemiddelde leeftijd van de totale lokale politieke elite en van de mannelijke en de vrouwelijke lokale politieke elite te verklaren, moeten we de evolutie van de leeftijdsstructuur van de lokale politieke elite en van de mannelijke en vrouwelijke lokale politieke elite analyseren. Uit mijn onderzoek blijkt duidelijk dat vanaf 1970 vooral het aandeel van de leeftijdscategorieën jonger dan 35 jaar gestegen is terwijl het aandeel van de leeftijdscategorieën ouder dan 60 jaar gedaald is. Bovendien blijkt dat in ieder verkiezingsjaar de politieke participatie in de lokale politieke elite stijgt naarmate de leeftijd toeneemt, haar hoogtepunt bereikt bij de personen van middelbare leeftijd en van dan af vermindert naarmate we in de oudere leeftijdscategorieën komen.

De spectaculaire daling in 1970, in vergelijking met de gemeenteraadsverkiezingen van 1964, van de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke lokale politieke elite moet aan een gevoelige toename van het aandeel van de leeftijdscategorieën onder de 50 jaar en een daling van het aandeel van de leeftijdscategorieën boven de 50 jaar worden toegeschreven. De daling van de gemiddelde leeftijd van de mannelijke lokale politieke elite in 1970 moet worden toegeschreven aan de toename van het aandeel -35 jarigen en een daling van het aandeel 60-plussers. Van dan af hebben er zich trouwens in de leeftijdsstructuur van de mannelijke lokale politieke elite geen belangrijke verschuivingen meer voorgedaan. Tenslotte kunnen we besluiten dat in de verschillende verkiezingsjaren de gemiddelde leeftijd van de verkozenen toenam naarmate we op een hoger lokaal machts-echelon komen.

29 L.W. MILBRATH, M.L. GOEL, *op.cit.*, p.114.

30 Het verband tussen leeftijd en verkiezingsjaar is significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 1575,9$; $DF = 476$.

V. De lokale verkozenen van de verschillende politieke partijen

Als antwoord op de vraag in welke mate er een sociaal onderscheid in de lokale politieke elite in Vlaanderen in de periode 1946-1988 is al naargelang van het behoren tot een bepaalde politieke partij en in welke mate er hierin een evolutie waarneembaar is, komen we tot de volgende conclusies. Uit ons onderzoek blijkt enerzijds dat er een onderscheid bestaat in de sociale samenstelling van de lokale politieke elite in Vlaanderen al naargelang van de politieke partij en anderzijds dat er hierin in de periode 1946-1988 een evolutie plaatsvond. Aan de hand van de variabelen geslacht, beroep en leeftijd werd dit aangetoond.

De lokale politieke elite van de C.V.P. in de periode 1946-1988 onderscheidde zich van de lokale politieke elite in Vlaanderen op verschillende vlakken. In de eerste plaats is de lokale politieke elite van de C.V.P. in de opeenvolgende verkiezingsjaren iets vrouwvriendelijker dan de lokale politieke elite in Vlaanderen. Ten tweede stellen we vast dat wanneer we het aandeel van de verschillende beroeps-categorieën per verkiezingsjaar voor de C.V.P.-verkozenen³¹ analyseren, we de al geschetste globale evolutie vaststellen nl. het aandeel van de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel neemt voortdurend toe terwijl het aandeel van de categorieën arbeiders, zelfstandigen/werkgevers, landbouwers en renteniers voortdurend afneemt. Niettemin stellen we vast dat op het vlak van de aanwezigheid van de diverse beroeps-categorieën bij de C.V.P.-verkozenen in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen vooral de arbeiders maar ook het onderwijzend personeel minder aanwezig zijn in de lokale politieke elite van de C.V.P. terwijl de intellectuele en vrije beroepen en de huisvrouwen sterker aanwezig zijn. Verder stellen we vast dat de landbouwers en de gepensioneerden respectievelijk vanaf 1970 en 1976 in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen voortdurend meer aanwezig zijn in de lokale politieke elite van de C.V.P. Voor de bedienden en zelfstandigen/werkgevers stellen we een omgekeerde ontwikkeling vast. In de periode 1946-1964 waren ze, in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen, meer aanwezig in de lokale politieke elite van de C.V.P. terwijl ze vanaf 1976 minder aanwezig zijn. Tenslotte was de gemiddelde leeftijd van de C.V.P.-verkozenen in de opeenvolgende verkiezingsjaren nagenoeg gelijk met de gemiddelde leeftijd van de lokale politieke elite in Vlaanderen.

De socialistische verkozenen hebben in de periode 1946-1988 eveneens een eigen gelaat. Op het vlak van de vrouwelijke aanwezigheid in de lokale politieke elite scoort de socialistische partij, in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen, hoger in de periode 1946-1964 maar lager in de periode 1970-1988. Ten tweede stellen we vast dat wanneer we het aandeel van de verschillende beroeps-categorieën per verkiezingsjaar voor de socialistische verkozenen³² analyseren, we merken dat de socialistische lokale politieke elite eveneens de al geschetste globale evolutie heeft gekend. Het aandeel van de categorie intellectuele en vrije beroepen maar vooral van de categorie onderwijzend personeel nam voortdurend toe terwijl het aandeel van de categorieën arbeiders (!), zelfstandigen/werkgevers en landbouwers stelselmatig afnam. Voor de categorie landbouwers moet opgemerkt worden dat er in ons onderzoek vanaf 1982 geen enkele

31 Bij de C.V.P.-verkozenen is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 1600,2$; $DF = 77$.

32 Bij de socialistische verkozenen is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 412,2$; $DF = 77$.

landbouwer nog tot de socialistische lokale politieke elite behoorde. Verder wordt de lokale politieke elite van de socialistische partij in de periode 1946-1988, in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen, op het vlak van de aanwezigheid van de verschillende beroepscategorieën gekenmerkt door een hoger percentage arbeiders, bedienden en onderwijzend personeel en een geringere aanwezigheid van de zelfstandigen/werkgevers, landbouwers en intellectuele en vrije beroepen. We moeten trouwens opmerken dat in de hele periode 1946-1988 de socialistische lokale politieke elite voor ongeveer drie vierden uit de categorieën arbeiders, bedienden en onderwijzend personeel afkomstig was.³³ Opvallend is echter dat het aandeel van de categorie arbeiders in de socialistische lokale politieke elite in die periode van 32,2% tot 9,3% daalde. Verder werd de socialistische lokale politieke elite in de periode 1946-1952 gekenmerkt door een hoger aandeel gepensioneerden. Vanaf 1958 ligt het percentage gepensioneerden dat deel uitmaakt van de socialistische lokale politieke elite evenwel voortdurend lager dan het percentage in de lokale politieke elite in Vlaanderen. Tenslotte stellen we vast dat het percentage huisvrouwen bij de socialistische verkozenen hoger ligt in de periode 1946-1964 maar vanaf 1970 lager. Ten derde stellen we vast dat, met uitzondering van 1946 en 1976, de gemiddelde leeftijd van de socialistische verkozenen iets lager is dan de gemiddelde leeftijd van de lokale politieke elite in Vlaanderen.

Ook de lokale politieke elite van de liberale partij vertoont een aantal typische kenmerken. In de eerste plaats merken we op dat de liberale lokale politieke elite niet meteen de meest vrouwvriendelijke is. Met uitzondering van 1946, 1964 en 1970 is de vrouwelijke aanwezigheid in de lokale politieke elite van de liberale partij steeds lager dan in de lokale politieke elite in Vlaanderen. Ten tweede stellen we vast dat wanneer we het aandeel van de verschillende beroepscategorieën per verkiezingsjaar voor de liberale verkozenen³⁴ analyseren, we in grote lijnen eveneens de al beschreven globale evolutie zien. Het aandeel van de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel nam toe terwijl het aandeel van de categorieën arbeiders, zelfstandigen/werkgevers en landbouwers afnam. Verder wordt de liberale lokale politieke elite, in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen, op het vlak van de aanwezigheid van de verschillende beroepscategorieën door een geringere aanwezigheid van de arbeiders en landbouwers en door een hoger percentage zelfstandigen/werkgevers en intellectuele en vrije beroepen gekenmerkt. Verder stellen we vast dat in de periode 1946-1958 het percentage gepensioneerden dat deel uitmaakt van de lokale politieke elite van de liberalen hoger is terwijl dit vanaf 1964, met uitzondering van 1982, voortdurend lager is. Tenslotte stellen we vast dat, met uitzondering van de periode 1964-1970, de liberale lokale politieke elite steeds minder onderwijzend personeel bevat dan de lokale politieke elite in Vlaanderen. Ten derde zijn de liberale verkozenen, met uitzondering van 1964 en 1988, steeds iets ouder dan de lokale politieke elite in Vlaanderen.

De lokale politieke elite van de lokale partijen (dit zijn alle lijsten die geen verwijzing naar een herkenbare nationale partijnaam inhouden) onderscheidt zich duidelijk van de lokale politieke elites van de overige politieke partijen die in de periode 1946-1988 het lokale politieke landschap in Vlaanderen beheersen. In de eerste plaats ligt de vrouwelijke aanwezigheid in de lokale politieke elite van

33 Het percentage schommelt tussen 73% (1952) en 82,7% (1970 en 1976).

34 Bij de liberale verkozenen is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 245,9$; $DF = 77$.

de lokale partijen voortdurend lager in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen. Ten tweede stellen we vast dat wanneer we het aandeel van de verschillende beroepscategorieën per verkiezingsjaar voor de verkozenen van de lokale partijen³⁵ analyseren, we eveneens de al geschetste globale evolutie merken. Het aandeel van de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel nam toe terwijl het aandeel van de categorieën arbeiders, zelfstandigen/werkgevers, landbouwers en renteniers afnam. Op het vlak van de aanwezigheid van de diverse beroepscategorieën in de lokale politieke elite van de lokale partijen in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen merken we dat de landbouwers, zelfstandigen/werkgevers en renteniers meer aanwezig zijn in de lokale politieke elite van de lokale partijen terwijl de bedienden, huisvrouwen en onderwijzend personeel minder aanwezig zijn. Verder is in de periode 1946-1976 het percentage intellectuele en vrije beroepen dat deel uitmaakt van de lokale politieke elite van de lokale partijen lager terwijl dit vanaf 1982 hoger is. Vervolgens constateren we dat in de periode 1946-1958 de lokale politieke elite van de lokale partijen minder arbeiders bevat dan de lokale politieke elite in Vlaanderen terwijl we vanaf 1964 het omgekeerde vaststellen. Tenslotte is het percentage gepensioneerden dat deel uitmaakt van de lokale politieke elite van de lokale partijen gelijk (1946-1952 en 1982) of hoger dan het percentage in de lokale politieke elite in Vlaanderen. Ten derde is de gemiddelde leeftijd van de verkozenen van de lokale partijen, met uitzondering van 1976, steeds iets hoger dan de gemiddelde leeftijd van de lokale politieke elite in Vlaanderen.

Ook de lokale politieke elites van de politieke partijen (Volksunie en Agalev) die niet in heel de periode 1946-1988 opkwamen, vertonen een eigen gelaat.

In de eerste plaats is voor de lokale politieke elite van de Volksunie, met uitzondering van 1964, de vrouwelijke aanwezigheid hoger dan in de lokale politieke elite in Vlaanderen. Ten tweede zijn de arbeiders, landbouwers en gepensioneerden, in vergelijking met de lokale politieke elite in Vlaanderen, minder aanwezig in de lokale politieke elite van de Volksunie terwijl de intellectuele en vrije beroepen een hoger percentage kennen. Verder kunnen we bij de bedienden twee perioden onderscheiden. In de periode 1964-1970 lag het percentage bedienden dat deel uitmaakt van de lokale politieke elite van de Volksunie hoger dan het percentage in de lokale politieke elite in Vlaanderen terwijl dit vanaf 1976 niet langer meer het geval is. Ten derde stellen we vast dat de gemiddelde leeftijd van de Volksunie-verkozenen, met uitzondering van 1988, lager ligt dan de gemiddelde leeftijd van de lokale politieke elite in Vlaanderen.

Ten tweede onderscheidt de lokale politieke elite van Agalev zich in 1988 duidelijk van de lokale politieke elite in Vlaanderen. Niet alleen is de lokale politieke elite van Agalev jonger, ze is eveneens heel wat vrouwvriendelijker. Bovendien stellen we vast dat de bedienden, intellectuele en vrije beroepen, onderwijzend personeel en studenten, in vergelijking met hun aanwezigheid in de lokale politieke elite in Vlaanderen, meer aanwezig zijn in de lokale politieke elite van Agalev.

Wanneer we de lokale politieke elite van de verschillende politieke partijen die in de periode 1946-1988 het lokale politieke landschap in Vlaanderen domi-

³⁵ Bij de verkozenen van de lokale partijen is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant $p < 0,001$ op basis van een χ^2 -test. $\chi^2 = 1640,1$; $DF = 70$.

neerden onderzoeken, stellen we evenwel niet alleen verschillen maar ook gelijklopende evoluties vast.

In de eerste plaats constateren we dat in de loop van de periode 1946-1988 de vrouwelijke aanwezigheid in de lokale politieke elite van de C.V.P., de socialistische partij, de liberale partij en de lokale partijen toegenomen is.

Ten tweede stellen we vast dat in de lokale politieke elite van de daarnet aangehaalde partijen in de loop van de periode 1946-1988 het aandeel van de intellectuele en vrije beroepen en het onderwijzend personeel toenam terwijl het aandeel van de arbeiders, zelfstandigen/werkgevers en landbouwers afnam.

Ten derde stellen we vast dat de verkozenen van de C.V.P., de socialistische partij, de lokale partijen en in mindere mate van de liberale partij in 1970 drastisch verjongen.

Besluit

Uit de analyse van de sociale achtergrond van de lokale verkozenen in Vlaanderen in de periode 1946-1988 kunnen we besluiten dat er voor de vrouwen, de lagere sociale klassen en bepaalde leeftijdscategorieën drempels bestaan die een behoorlijke doorstroming naar de lokale politieke elite verhinderen. Het democratiseringsproces van de Vlaamse lokale politieke elite is nog niet ver gevorderd. Dit blijkt uit het overwicht van de mannen, het feit dat de verdeling over de diverse beroeps categorieën van de onderzoekspopulatie sterk afwijkt van de algemeen maatschappelijke verdeling en uit de vaststelling dat bepaalde leeftijdscategorieën duidelijk domineren. Dat de samenstelling van de elite evenwel nooit een volledige weerspiegeling is van de maatschappij in haar geheel is duidelijk. Wat evenwel belangrijk is, is het feit dat de verschillen niet terug te brengen zijn tot kleine afwijkingen die onvermijdelijk met elk systeem van representativiteit gepaard gaan.

Met betrekking tot de vrouwen kwamen we tot de vaststelling dat ze gedurende de hele periode 1946-1988 nauwelijks in de lokale politieke elite in Vlaanderen aanwezig waren. Ondanks het feit dat er nog steeds een hele weg af te leggen valt, is er toch vanaf 1970 een evolutie in positieve zin waarneembaar.

Uit ons onderzoek bleek eveneens dat voor de globale periode 1946-1988 de vrouwelijke politieke participatie verschillend was naargelang de grootte van de gemeente of stad, de leeftijdscategorieën, de functie en de politieke partij.

We stelden vast dat in de verschillende verkiezingsjaren, globaal genomen, het percentage vrouwelijke verkozenen toenam naarmate de gemeente of stad groter werd.

Ten tweede stelden we vast dat wanneer we de vrouwelijke verkozenen volgens leeftijd bekeken de vrouwelijke aanwezigheid vanaf 1970 het grootst was in de jongste leeftijdscategorie (21-24 jaar). Vanaf de leeftijdscategorie 25-29 jaar evolueerde de geslachtsverhouding voor de vrouwen in negatieve zin. Ondanks het feit dat de vrouwelijke aanwezigheid het grootst was in de jongste leeftijdscategorie betekende dit niet dat deze categorie het sterkst aanwezig was in de vrouwelijke lokale politieke elite. Het waren immers de 45-49-jarigen die het sterkst aanwezig waren bij de vrouwelijke verkozenen. In de periode 1946-1964 was de vrouwelijke aanwezigheid in alle leeftijdscategorieën verwaarloosbaar.

Ten derde stelden we vast dat naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon kwamen de vrouwelijke aanwezigheid in alle verkiezingsjaren kleiner werd.

Tenslotte waren de vrouwen het minst aanwezig in de lokale partijen terwijl de traditionele partijen (C.V.P., socialisten, liberalen) iets boven het gemiddelde scoorden. We telden evenwel het hoogste aantal vrouwen bij de meest recent opgerichte politieke partijen. Dit laatste heeft echter ook te maken met het feit dat de laatste jaren de globale vrouwelijke aanwezigheid op lokaal vlak is toegenomen.

Met betrekking tot de samenstelling van de lokale politieke elite in Vlaanderen volgens beroepscategorie stelden we vast dat er zich in de periode 1946-1988 belangrijke evoluties voordeden. De categorieën arbeiders, landbouwers, zelfstandigen/werkgevers boetten steeds meer aan belang in terwijl de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel hun aandeel zagen toenemen. Bovendien bleek dat het fusieproces van 1976 deze evolutie versnelde. Het aandeel van de bedienden kende een heel andere evolutie nl. een stijging tot en met 1976 om van dan af lichtjes te verminderen.

Ten tweede constateerden we dat er in de aanwezigheid van de diverse beroepscategorieën in de lokale politieke elite ook verschillen waren naargelang de grootte van de gemeente of stad die we bestudeerden. Naarmate de grootte van de gemeente of stad toenam, daalde immers het percentage arbeiders, landbouwers en renteniers terwijl het aandeel van de intellectuele en vrije beroepen, onderwijzend personeel en andere steeg. Niettemin hebben er zich binnen dezelfde categorieën gemeenten/steden ook verschuivingen in de professionele samenstelling van de lokale politieke elite voorgedaan. Deze evoluties kunnen dan ook niet aan de schaalvergroting worden toegeschreven.

Ten derde gingen we na of er een bevoorrechte relatie bestond tussen sommige beroepen en de uitoefening van een mandaat als gemeenteraadslid, schepen of burgemeester. Uit ons onderzoek bleek dat in de diverse verkiezingsjaren, globaal genomen, het aandeel van de beroepscategorieën arbeiders, bedienden, huisvrouwen, studenten en werklozen afnam naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon kwamen terwijl het aandeel van de beroepscategorieën zelfstandigen/werkgevers, intellectuele en vrije beroepen, gepensioneerden, renteniers en andere toenam. Voor de beroepscategorieën landbouwers en onderwijzend personeel steeg hun aandeel tot op het niveau van de schepenen om opnieuw te dalen op het vlak van de burgemeesters.

Tenslotte constateerden we dat op het vlak van de verdeling van de beroepscategorieën er eveneens verschillen waren op het niveau van de politieke partijen m.a.w. niet alle beroepscategorieën waren in de diverse politieke partijen even sterk aanwezig.

Met betrekking tot de evolutie van de gemiddelde leeftijd kwamen we tot de volgende conclusies. In de eerste plaats verschilde de gemiddelde leeftijd van de verkozenen in de diverse categorieën gemeenten/steden slechts in beperkte mate.

Ten tweede was de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke verkozenen, in vergelijking met hun mannelijke collega's, in ieder verkiezingsjaar lager.

Ten derde was er in 1970 sprake van een duidelijke verjonging van de verkozenen. Dit gold zowel voor de mannelijke als vrouwelijke verkozenen. Bovendien bleek dat in ieder verkiezingsjaar de politieke participatie in de lokale politieke elite stijgt naarmate de leeftijd toeneemt, haar hoogtepunt bereikt bij de personen van middelbare leeftijd en van dan af vermindert naarmate we in de oudere leeftijdscategorieën komen.

Ten vierde konden we besluiten dat in de diverse verkiezingsjaren de gemiddelde leeftijd van de verkozenen toenam naarmate we op een hoger lokaal machts-echelon kwamen.

Tenslotte waren de verschillen in de gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen van de diverse politieke partijen, met uitzondering van de meer recent opgerichte politieke partijen als Volksunie en Agalev, beperkt.

Summary: The social background of the local political elite in Flanders 1946-1988

From the analysis of the social background of the local elected people in Flanders during the period 1946-1988 one can conclude that there are barriers for women, lower social classes and certain age categories preventing them from moving up the local political elite. The democratization process of the Flemish local political elite has not yet made much progress. It appears from the fact that men are more numerous in political functions, that the distribution among the various professional categories strongly deviates from the general social stratification and from the conclusion that certain age categories are clearly dominant. It is however clear that the composition of the elites never fully reflect society as a whole. On the other hand, the important fact is that the differences cannot be reduced to smaller variances which inevitably go together with any representative system.